

За въстанието против султана. Април 1876 година.

Тази година се навършват 140 години от паметната пролет на 1876 година, когато след петвековния османски гнет, народът ни въстана против султана и неговата империя, известявайки на целия свят своята решимост да се бори за свободата си.

Едно от първите чествания на Априлското въстание в Клисурса.

Стефан Стамболов, Георги Бенковски, Панайот Волов, Никола Обретенов, Христо Ботев, Стоян Заимов, Иларион Драгостинов, Тодор Каблешков, Райна Попгеоргиева Футекова, Бачо Киро Петров, Цанко Дюстабанов, Кочо Честименски, Васил Петлешков, Йонко Карагьозов, Христо Караминков-Бунито...

„...Такава папlach от деятели и родолюбци.“ – винаги си спомням тази особено любима фраза, която принадлежи на летописеца на Априлското въстание – Захари Стоянов, когато иде реч за героичните събития от април 1876 година. В съзнанието ми изплува и онази знаменателна фраза на чорбаджи Марко „Лудите, лудите – те да са живи“ от романа „Под игото“, напомняща ни за силата на патриотичното безразсъдство в опита да се освободи

България. Спомням си и за „аферата Радецки“, намерила подобаващо място в целия европейски печат през лятото на 1876 г. и гибелта на поета-бунтовник, който преди да се качи на парахода, изпраща телеграма до вестниците „Journal de Geneve“ и „La Republique Fransaise“, с която известява световната общественост за мисията на четата му. В паметта ми трайно са се запечатали и думите на даровития кореспондент на вестник „Дейли Нюз“ Дженюериъс Макгахан, написал следното по повод турските зверства в България като очевиден след разгрома на въстанието: „Има факти, на които не можеш да гледаш с хладнокръвието на съдията; при вида им кръвта ти закипява в жилите и мускулите ти захващат да се свиват от негодувание. Има факти, които са до толкова ужасни, низки и позорни, че

окоото се отказва да ги гледа, ухото да ги слуша, умът да ги обсъжда.“

Тази година се навършват 140 години от паметната пролет на 1876 година, когато след петвековния османски гнет, народът ни въстана против султана и неговата империя, известявайки на целия свят своята решимост да се бори за свободата си.

Историческата наука съди за събитията по техния краен резултат. Нейните категории безпощадно оценяват въстанието като неуспех. Световният исторически опит обаче показва, че подобни въстания разчитат не толкова на военен успех, а главно на политическия си ефект. Това съответно означава, че макар и смазано на бойното поле, националното ни въстание може да постигне своите политически цели, но само, ако улучи благоприятна меж-

дународна политическа конюнктура. Точно такъв щастлив шанс има и нашето Априлско въстание.

Замисълът...

Гюргево, зимата на 1875 г.

В едно писмо до майка си – известната баба Тонка, Никола Обретенов изрича следното знаменателно заклинание: „**Както и да е, ний не ще оставим Турция на мира; или ще измрем всинца или ще освободим България.**“

Преизпълнени от такава решителност, ръководителите на революционното движение се събират в края на 1875 г. в румънския град Гюргево, където формират нов център на революционното движение, известен под името Гюржевски революционен комитет. Под председателството на Стефан Стамболов, новосъздаденият комитет единодушно взема решението през пролетта на 1876 г. да се организира ново въстание в българските земи. Във връзка с неговата подготовка страната се разделя на четири революционни окръга – Търновски, Сливенски, Врачански и Пловдивски, като за всеки окръг се определя по един главен отговорник т.нар. апостол и двама негови помощници. За главни отговорници са назначени съответно Стефан Стамболов, Иларион Драгостинов, Стоян Заимов и Панайот Волов. Определя се тактиката и стратегията на въстанието. На 25 декември 1875 г. денонощните заседания на Гюржевския комитет приключват. Получили своите пълномощия, изпълнени с непоколебима решителност, апостолите прекосяват замръзналите води на Дунава и се отправят към отредените им места в страната.

Пиянството на един народ...

Така Вазов нарича в романа си „Под игото“ опиянението, обхванало българите в дните на подготовката на Априлското въстание. В цялото Възраждане няма друг момент на по-силна екзалтация на духа. През ранната пролет на 1876 година много български селища са обхванати от небивала бунтовна треска. Цялото българско население без разлика на възраст, пол и имотно състояние става по някакъв начин съпричастно на делото. Със своята фанатична решителност вода-

чите на въстанието внушават у хората увереност в сполуката на предстоящото начинание. В тези дни на масова патриотична екзалтация българите сякаш усещат силата си, войнствените им настроения достигат до небивала висота. Техните мисли и действия находчиво се стимулират с помощта на мистичната формула, съдържаща се във фамозната фраза „Туркия ке падне“, чийто букви, разшифровани с цифри от църковния календар съвпадат точно с високосната 1876 г. Това се възприема като някакво знамение на съдбата. Народното въображение няма граници. Всеобщата хипноза надвива и притъпява вкоренения вековен страх у хората, прави ги дръзки и решителни. Неописуем е оня възторг, който обхваща всички преди въстанието. Младите пеят революционни песни, събират се да леят куршуми и подготвят оръжието си. Младите жени месят пексимет, за да пекат сухари за бунтовниците. Чорбаджи Марко отсича черешата си за топ за въстанието.... Не е ли „лудост“, не е ли „безумство“ това умствено опиянение, при което народът със средства, „нищожни до смешност“ се готви за борба срещу една империя, която разполага с големи военни сили. Историята рядко дава примери за подобна „самонадеяност“.

Началото...

20 април 1876 г., Копривщица.

На 19 април една конна полицейска група, предвождана от Неждев ага, пристига в Копривщица, за да арестува ръководителите на местния революционен комитет. Опитът за арест на Тодор Каблешков е неуспешен, но в отговор на нападението той обявява въстанието на 20 април. Конактът бил превзет, църковните камбани забили, пушките гърмели а от всички улици на Копривщица заприиждали въстаници, облечени с униформи. Веднага след извършеното нападение **Т. Каблешков съставя писмо**, с което уведомява апостолите в Панагюрище, където се намират ръководителите на IV революционен окръг, че въстанието е започнало. Понеже писмото е подписано символично с кръвта на едно от убитите заптиета, то става известно като „**Кървавото писмо**“.

Оттук бунтовната стихия бързо се разпространява във всички посоки.

Следват Стрелча, Клисурса, Панагюрище, Перушица, Брацигово, Батак... и безброй прояви на безпримерен героизъм и саможертва. Със своя конен отряд от 200 души Бенковски обикаля селата в района на Средногорието и увелича масова населението в бунтовния пожар. Той върши това целенасочено, за да не допусне възможността за отстъпление от страна на по-боязливите люде. По този начин всички се оказват плътно ангажирани в огнената стихия в името на свободата.

От военен разгром към политически успех...

Априлското въстание продължава около един месец и в него участват близо 10 000 въоръжени бойци. Потушено е с голяма жестокост. Над 30 000 мъже, жени и деца са избити, стотици хиляди българи са подложени на репресии, стотици селища са ограбени и опожарени. Извършените злодеяния след въстанието издълбават истинска пропаст между българския народ и султанската власт. По-нататъшното им съжителство става невъзможно....

Главният апостол и герой на въстанието Георги Бенковски, наблюдавайки от върховете на Средна гора пламъците, обхванали българските селища, възкликва: „**Моята цел е постигната. В сърцето на тирана аз отворих такава люта рана, от която той никога не ще оздравее.**“ Ето как преценява смисъла на въстанието и Тодор Каблешков: „**Не в куршума на кремъклийката се надявах, а в гърмежа и, който трябваше да стигне до ушите на Европа, на братска Русия**“. Особено показателни в това отношение са думите на Цанко Дюстабанов пред турските следствени органи след въстанието: „**Аз зная много добре, че царството ви е голямо, че силата, войската и оръжието са във ваши ръце... Нашата цел не е била да ви надвием със сила, а само да ви предизвикаме да направите зверствата, които вече премного направихте и благодарение на които се компрометирахте пред целия образован свят. Тази наша цел е постигната вече. И тъй, ние ви победихме.**“

Отзвукът...

Той съчетава от една страна респекта и възхищението от саможертвата

на българите в името на свободата, а от друга съчувствие към пострадалите от репресиите, примесено с възмущение и порицание на палачите на народа ни.

„Нима християнска Европа ще останете безучастна пред лицето на убийствата и изтезанията, които изпитва мирното население, само заради това, че единственото му искане е правото да живее?“ – пише в писма до всички посланици руският консул в Пловдив, княз Алексей Церетелев.

„Ни един народ в света, освен българите, не би потърпял нито един ден тая тирания, зверства и всякакви тегоби, които те са теглили в течение на цели векове. Ако някой би се опитал да въведе в Англия тукашната система на данъците, то целият [английски] народ би въстанал като един човек против правителството. Защо да осъждаме бедните българи за това, което бихме направили самите ние при подобни обстоятелства? Защо да съчувстваме на силните, които угнетяват слабите, когато тия слаби са

очевидно прави?“ – с тези думи Макхан убеждава английската дипломация и европейската общественост да насочи взора си към българите.

Глас в защита на българите издигат Юджийн Скайлър, Едуин Пиърс, Жан дьо Вестин, д-р Карл Шнайдер, Уилям Гладстон, Виктор Юго, Емил дьо Жирарден, Джузепе Гарибалди. Най-широк отзвук обаче, намират българските събития в Русия. Лев Толстой, Иван Тургенев, Фьодор Достоевски, Дмитрий Менделеев, Василий Верещагин – това са само част от имената на многобройните представители на руската културна общественост, които активно се присъединяват към движението в защита на българския народ и енергично настояват пред царското правителство незабавно да обяви война на Турция.

Така през лятото и есента на 1876 г. българският въпрос става централен проблем в дипломатическите преговори между Великите сили. Военното

поражение на въстанието е на път да се превърне в политическа победа.

Епилог...

Както знаем, самочувствието на един народ се гради и на неговата величава история. Готови ли са били българите за свята саможертва в името на свободата си през пролетта на 1876 г.? Според изчисленията на различни автори, броят им през Възраждането е вариал между 4 и 6 милиона души. Колко от тях въстанаха? Десет хиляди. Само десет хиляди! Въпреки това, постигнаха целта си. „Воденицата на времето“ не успя да смели имената им. Защото, както пише Вазов във в-к „Народний глас“ от 5 януари 1883 г. „Възпоминанието на великото никога не е безследствено... Паметниците не са толкова за умрелите, колкото за живите, за да развиват в тях ония доблестни чувства, които дават на един народ правото да живее.“

Паметникът на свободата на връх Шипка

„... издига се някой див, чутовен връх, покрит с бели кости и със кървав мърт безсмъртен подвиг паметник огромен; защото в Балкана има един спомен...“

Из „Опълченците на Шипка“, Иван Вазов

Ген. Никола Генеv, опълченец – председател на Комитета по изграждането на паметника Шипка

